

KLÁRA TRSKOVÁ / 19. 2. 2025

AfroFilmes: Na dně Atlantiku

21.–24. 2. 2025

Kurátorovaný filmový program třetího ročníku AfroFilmes s podtitulem Na dně Atlantiku se zaměřuje na filmová, kulturní a historická spojení mezi subsaharskými africkými státy a latinskoamerickými a evropskými africkými diasporami. Programu se osobně zúčastní jihoafrická režisérka Phumi Morare.

Letošní ročník zahájí dvojice brazilských filmů. Režisér úvodního filmu Nelson Pereira dos Santos v roce 1956 navštívil festival v Karlových Varech a Československo ho mimo jiné okouzilo procesem probíhající destalinizace, o čemž napsal do novin Brazilské komunistické strany. Naplněn dojmy z evropského pobytu dopisuje definitivní verzi scénáře filmu *Severní předměstí Ria*. Snímek vypráví příběh Espírity da Luz, talentovaného černošského skladatele a zpěváka samby, který se po vlakovém neštěstí ocitá na hranici mezi životem a smrtí a ohlíží se za tím, co prožil. Jako obyvatel periferie se snažil dosáhnout úspěchu a uživit se prodejem skladeb, ale nepodařilo se mu proplout nástrahami hudebního průmyslu. Naivní postavu vždy napálili v branži zavedení bělošští podnikatelé. Espiritův život končí tragicky. Režisér se se snímkem vrátil na Mezinárodní filmový festival v Karlových Varech v roce 1958.

Druhý celovečerní film z programu AfroFilmes *Brácho* (Bróder, 2010) se odehrává taktéž v prostředí chudého předměstí velkého brazilského města. Snímek vznikl více než dekádu po zveřejnění sãopaulského manifestu Dogma Feijoada (které se inspirovalo dánským Dogma 95). V tomto manifestu Jeferson De a spřátelení tvůrci z filmového průmyslu volali po změně toho, jaké příležitosti mají na filmovém plátně a televizních obrazovkách brazilští umělci s africkými kořeny. Jeferson De definoval, že ke splnění podmínek Dogma Feijoada musí být film režírován černošským brazilským filmařem; hlavní postavou musí být černocho; téma filmu musí být spojeno s brazilskými černochoy a kulturou; produkce má mít proveditelný harmonogram; jsou zakázány

stereotypní postavy (ať už černošské nebo jiné); ve filmu se nesmí objevit superhrdinové nebo padouši a scénář snímku by měl upřednostnit zobrazení běžného brazilského černocha. Ve filmu *Brácho* se proplétají osudy tří mužů, kteří spolu vyrostli na předměstí São Paula. Režisér Jeferson De ve snímku velmi promyšleně zachází s černošskou reprezentací – ústřední postavou je bělošský mladý muž, který lavíruje na hraně zločinu. Jeferson De ve snímku sice zcela nenaplnil všechny body svého manifestu z roku 1999, ale podařilo se mu zcela jistě nabourat tehdejší stereotyp brazilské kinematografie, kde chudý mladý černošský muž z předměstí velkého brazilského města musel být na filmovém plátně zapleten do kriminální a drogové ozbrojené činnosti.

Program pokračuje dvěma dokumentárními snímky mosambických tvůrců nastupující generace. V Portugalsku žijící filmařka Lara Sousa vystudovala film na Kubě, ve snímku *Konec (Fin)* (2018) se vrací do Mosambiku do domu svých rodičů. V krátkém dokumentu zpovídá svého otce Camila de Sousu, který se podílel na výrobě prvních snímků v Mosambiku po roce 1975. Nově nezávislý stát měl tehdy marxisticko-socialistickou orientaci na východní blok, kterou v devadesátých letech opustil. Lara Sousa své rodiště ve filmu vidí jako „zemi ztroskotaných utopí“. K dědictví kolonialismu a historickým milníkům Mosambiku se obrací také režisér Inadelso Cossa ve snímku *Paměť ve třech jednáních (Uma memória em três actos)* z roku 2016. Oba tvůrci budou v kině Ponrepo přítomni na online debatu po projekci.

Institut filmu a videoumění Arsenal v Berlíně zapůjčil na pražské AfroFilmes 35mm kopii filmu *Strom krve (Po di Sangui)* (1996). Vizuálně podmanivý snímek jednoho z prvních režisérů nezávislé Guineji-Bissau Flory Gomeze vychází z africké tradice ústního vyprávění. Zachycuje konflikt mezi destruktivní modernitou a původními tradicemi, které člověka chápaly jako součást životního prostředí. Ve vesnici Amanha Lundju bylo narození každého dítěte spojeno se zasazením stromu, člověk a strom potom vytvořili nedělitelnou bytost. Když do vesnice přijíždí lidé z hlavního města motivováni příslibem vytěžení a zpeněžení surovin, život všech bytostí v Amanha Lundju je náhle v ohrožení. Snímek s ekokritickým nábojem má nadějný konec a snaží se načrtnout, kam by se budoucnu mohla země ubírat.

Autory námětu animovaného filmu *Nayola* (2022) jsou i v českém prostředí známí subsaharští afričtí spisovatelé José Eduardo Agualusa (Angola) a Mia Couto

(Mosambik). Česky vyšly v překladu Lady Weissové jejich romány *Prodavač minulostí*, *Obecná teorie zapomínání* a *Náměsíčná země*. Snímek sleduje tři generace angolských žen, jejichž životy ovlivnila přes čtvrt století trvající občanská válka po skončení portugalského kolonialismu. Mladá žena Nayola se vydává hledat na bojiště pohřešovaného manžela, její malá dcerka vyrůstá pouze s babičkou. O desítky let později v zemi konečně panuje mír, ale Nayola se domů nikdy nevrátila. Z její dcery Yary se mezitím stala rebelující teenagerka a rapperka snažící se svou hudbou v ulicích hlavního města vybojovat lepší budoucnost. Režie filmu *Nayola* se ujal José Miguel Ribeiro a snímek byl dokončen v roce 2022.

Afrofilmes pokračují uvedením snímku *Alda a Marie* (*Alda e Maria: Por aqui tudo bem*) z roku 2011. Angolská režisérka Pocas Pascoal v něm zpracovala vlastní zážitky z dospívání, na jejichž základě natočila fikční hraný film. Angolští rodiče na počátku osmdesátých let pošlou své dospívající dcery z Luandy do Evropy, aby je uchránili možnému odvodu do armády a zapojení do občanské války. Sestry Alda a Marie jsou pak v Lisabonu odkázány pouze sami na sebe, rychle jim totiž docházejí peníze i kontakty na známé jejich rodičů, kteří by jim mohli pomoci. Čelí nástrahám velkého města, ve kterém probíhá dekolonizace a které je po pádu pravicové diktatury a konci koloniálního impéria v chaosu a úpadku. Občas se jim však dostane nezištné pomoci od jiných lidí s africkými kořeny, kteří se také dostali po konci kolonialismu do Evropy a mají pochopení pro jejich složitou situaci. Pocas Pascoal se po projekci filmu zúčastní debaty v kině Ponrepo.

Dokumentární film *Daniel & Daniela* portugalské režisérky Sofie Pinto Coelho zachycuje cestu otce a dcery přes Kapverdy, Svatý Tomáš a Guineu-Bissau. Osmdesátiletý muž chce své dvanáctileté dceři, která vyrůstá v Evropě, ukázat kořeny jejich rodiny a posílit její sebevědomí, aby se dokázala vyrovnávat s předsudky, kterým v evropském Portugalsku může v budoucnu čelit.

Film Phumi Morare z roku 2021 *Když slunce zapadá* (*Lakutshon' Ilanga*) se dostal do úzké nominace na „studentského Oscara“. Krátký film nazvaný podle stejnojmenné skladby jihoafrické zpěvačky a aktivistky Miriam Makeby zobrazuje studentské hnutí bojující za ukončení apartheidu. Mladá žena pracuje jako zdravotní sestra v nemocnici a zároveň sama vychovává dva mladší sourozence. Její bratr je zapojen do studentského antiapartheidního hnutí, v rozhodující moment se zdravotní sestra musí

postavit režimu na odpor a zachránit bratra před zatčením. Na programu kina Ponrepo se *Když slunce zapadá* objeví společně s filmem *Proč dobytek vyčkává* (Why The Cattle Wait) z roku 2024. V milostném příběhu se krátce před koncem předkoloniálního období a připlutím prvních evropských lodí protne svět živých a neživých. Nomvula se vrací na zem ve zvířecí podobě a snaží se získat náklonnost svého bývalého milence a odvést ho s sebou do záhrobí. Projekce proběhne za osobní účasti režisérky.

AfroFilmes 2025 zakončí hraný snímek *Manga d'Terra* švýcarského režiséra Basila da Cunhy, který dlouhodobě spolupracuje s kapverdskou komunitou. Ve filmu dokončeném před dvěma lety postava dvacetileté Rosy opouští po smrti manžela Kapverdy a usazuje se v lisabonské čtvrti Reboleira. Najde špatně placenou práci a bydlení u místní matróny Nunhy, která v Reboleiře provozuje bistro. Rosa ví, že musí zachovat chladnou hlavu, protože má za úkol posílat peníze svým dvěma dětem, o které se na Kapverdách stará její matka. Snaží se najít útěchu mezi dalšími ženami z komunity, další setkání jsou však zdrojem nedorozumění. Rosa nakonec přijde o práci, toulá se po okolí a aby překonala samotu, uchyluje se k hudbě. Ve snímku tak má možnost zaznít hudba Eliny Rosy, Henriqua Silvy a Luíse Firmina.

V rámci doprovodného programu lze naštívit přednášku režisérky Phumi Morare na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (21. 2. od 16:00) a také workshop guinejsko-bissauské kreolštiny s filmařem, performerem a interdisciplinárním umělcem Marinhem de Pinou (22. 2. od 15:00) v sále kina Ponrepo.

Program probíhá ve spolupráci s Portugalským centrem Instituto Camões v Praze, Společností českých Portugalistů, Velvyslanectvím Brazilské federativní republiky v Praze, Velvyslanectvím Jihoafrické republiky v Praze, Institutem filmu a videoumění Arsenal v Berlíně, Ministerstvem zahraničních věcí ČR, Ministerstvem kultury ČR a Centrem afrických studií FF UK.